

VÄKIVALTAISEN JA AGGRESSIIVISEN KÄYTTÄYTYMISEN ENNALTAEHKÄISEMINEN, KÄSITTELY JA JÄLKITOIMET

1 YLEISTÄ

Joensuun kaupungin esi- ja perusopetuksessa sekä lukioissa on voimassa järjestyssäännöt, jotka määrittelevät lakiin perustuen oppilaan oikeudet, velvollisuudet, toivotun käyttäytymisen mallit sekä perusopetuslain sallimat rangaistukset, jotka henkilökunnalla on käytössään. [Opetussuunnitelmat](#)

Perusopetuslain 29 §:n mukaisesti kaikilla oppilailla on oikeus sekä fyysisiltä että psyykkisiltä puitteiltaan turvalliseen oppimisympäristöön. Turvallinen oppimisympäristö on myös opettajien ja muun henkilökunnan oikeus (Työturvallisuuslaki 8§) ja laadukkaan ja tuloksellisen toiminnan perusta. Puuttumisellaan väkivaltilanteisiin sekä niiden ennaltaehkäisemisellä koulu luo turvallisen oppimisympäristön sekä viestii oppilaille ja kaikille kouluyhteisön jäsenille, että väkivaltaista käyttäytymistä ei koulussa sallita. Myös rakenteellisilla ratkaisuilla (mm. koulurakentaminen, inklusiiviset mallit) vaikutetaan kouluympäristön turvallisuuteen.

Aggressiivisuus koulussa voi ilmetä oppilaan aggressiivisuutena toista oppilasta vastaan tai oppilaan väkivaltaisena käyttäytymisenä opettajaa tai muuta henkilökuntaa kohtaan. Aggressiivisesti käyttäytyväälle tulee tehdä selväksi, että toisen ihmisen vahingoittaminen on rikosoikeudellinen teko. Rikoslain 21 luvun tarkoittama pahoinpitelyrikos luokitellaan joko lieväksi pahoinpitelyksi, pahoinpitelyksi tai törkeäksi pahoinpitelyksi. Pahoinpitelyn kohteeksi joutuvalla ei välttämättä tarvitse aiheutua ruumiinvammaa, jotta teko täyttäisi ainakin lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Opettajaan kohdistuva pahoinpitely (henkinen tai fyysinen) on virallisen syytteen alainen rikos. Vaikka kyseessä olisi alle 15-vuotiaan henkilön teko, poliisi voi suorittaa asiassa poliisitutkinnan, joka jo toimenpiteenä voi estää vastaavanlaisen tapauksen uusiutumisen.

Rikoslain 25 luvussa säädetään laittomasta uhkauksesta, jonka seurauksena henkilö voi tuntea oman, toisen tai omaisuuden turvallisuuden olevan vakavassa vaarassa. Jos henkilöä uhataan ja hänellä on perusteltu syy pelkoonsa, voi hän tehdä asiasta poliisille tutkintapyyntöä. Jos oppilas uhkaa muita oppilaita tai kouluyhteisöä, koulu voi ilmoittaa asiasta poliisille.

2 VÄKIVALLAN ENNALTAEHKÄISEMINEN

Väkivaltaista ja aggressiivista käyttäytymistä ennaltaehkäistään ohjaamalla henkilökohtaista ohjausta ja hoitoa tarvitsevat oppilaat tarvittavan tuen piiriin mahdollisimman varhain käynnistämällä yksilökohtaisen oppilashuollon ja/tai pedagogisen tuen prosessi. Opettaja voi huolen havaitessaan konsultoida koulupsykologia, -kuraattoria tai –terveydenhoitajaa. Toistuvasti väkivaltaisesti tai aggressiivisesti käyttäytyvä oppilas tarvitsee aina tukea ja hoitoa. Aggressiivisuuden taustalla voi olla esim. mielenterveys- tai päihdeongelmia, koulukiusaamista, oppimisvaikeuksia tai perheeseen tai perimään liittyviä syitä.

Koulussa aggressiivisesti käyttäytyvä oppilas tarvitsee turvallisia aikuiskontakteja sekä lisäksi konkreettisia ohjeita, vaihtoehtoja ja mallintamista, kuinka hänen toivotaan käyttäytyvän. Aggressiivista ja väkivaltaista käytöstä voidaan ennaltaehkäistä opetusjärjestelyin esimerkiksi riittävän pienessä ja oppilaan kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla toimivassa opetusryhmässä. Ennaltaehkäisevä toiminta pitää sisällään myös luottamuksellisen ja myönteisen ilmapiirin luomisen koululle, järjestyssääntöjen opettamisen oppilaille, yhteistyön yhteistyötahojen kanssa, henkilökunnan asianmukaisen täydennyskoulutuksen sekä yksilökohtaiset tuki- ja kuntoutustoimet. Työjärjestytyössä huomioidaan, että yksintyöskentelytilanteita ei synny. Henkilökunnan osaamista kehitetään tarvittaessa täydennyskoulutuksen avulla aiheeseen liittyen (esim. AVEKKI). Työyksikön esihenkilö huolehtii, että toimintakauden alussa väkivaltaa kohtaava henkilöstö kertaa toimintansa uhkatilanteissa ja saa asiaan tarvittavan täydennyskoulutuksen. Käyttäytymisellään reagoivien lasten ja nuorten tuki esi- ja perusopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa sekä Mitä koulunkäyntikyky on ja miten sitä tulisi arvioida: [Tietoiskut ja tallenteet – Vaativan erityisen tuen verkosto \(vip-verkosto.fi\)](#)

Koulun henkilökunta on velvollinen salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä (Lastensuojelulaki §25).

Tarve ja menettelytapa sekä yhteystiedot:

- lastensuojelun tarpeen selvittäminen
 - o lastensuojeluilmoitus verkossa [Lastensuojeluilmoitus - Miunpalvelut](#) tai +358 13 330 5900
 - o Lastensuojeluilmoituksen tekemisestä on hyvä keskustella huoltajan ja/tai lapsen kanssa ja perustella miksi ilmoitus tehdään -> lastensuojeluilmoituksen esteenä ei ole vanhemman tai lapsen vastustus. Etukäteiskeskustelu ei ole lain mukaan välttämätöntä, mutta hyvän hallintotavan mukaista.
 - o Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ei vaikuta se, onko lapsi jo lastensuojelun asiakkaana vai ei
 - o Lastensuojeluilmoitus pitää uusia, jos lapsen tilanteeseen ei tule muutosta tai se pahenee

- Yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi (edellyttää aina lapsen tai lapsen huoltajan suostumusta) voidaan tehdä lastensuojeluilmoituksen sijaan

- Kuka tahansa, joka on huolestunut toisen henkilön elämäntilanteesta, voi tehdä verkossa huoli-ilmoituksen: [Huoli-ilmoitus](#) Sen perusteella sosiaalipalvelujen ammattilaiset arvioivat avun tarpeen ja millaista apua henkilön tai perheen elämäntilanteeseen voidaan tarjota.
- Akuutti hätätilanne
 - o sosiaalipäivystys 013 330 9002

Virkavelvollisuutta ei voi siirtää esimiehelle tai oppilashuoltoryhmän puheenjohtajalle tai tehdä ilmoitusta toisen puolesta.

Lisäksi koulunhenkilökunnalla on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus myös poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen (lapsen käyttäytymisen, lapsen puheiden, lapsen vanhemmista saatujen tietojen tai muiden henkilöiden ilmoitusten perusteella) perusteella syytä epäillä lapsen henkeen ja terveyteen kohdistunutta rikoslain 21 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Ilmoituskynnys ei edellytä täyttä varmuutta tai edes todennäköisiä syitä epäillä rikoksen tapahtuneen. Jos ilmoitusvelvollisella on vaikeuksia arvioida sitä, onko ilmoitus tilanteessa tehtävä, tarvittaessa on mahdollisuus kysyä asiaa ensin yleisellä tasolla poliisilta. Poliisille tehdyn ilmoituksen lisäksi ilmoitusvelvollisen tulee tehdä lapsesta myös lastensuojeluilmoitus.

3 TOIMIVALTA VÄKIVALTATILANTEISSA

3.1. Hätävarjelutilanteet

Hätävarjelutilanteessa (rikoslaki 4 luku (13.6.2003/515, 4§) jokaisella koulun henkilökuntaan kuuluvalla on oikeus ja velvollisuus puuttua väkivaltatilanteeseen heti. Koulussa rehtorin ja opettajan lisäksi myös koulunkäynnin- tai iltapäiväkerhon ohjaaja voivat käyttää tarvittavaa voimaa alkaneen tai välittömästi uhkaavan lapsen hyökkäyksen torjumiseksi ja hänen rauhoittamiseksi.

Hätävarjelutilanteessa toimitaan siten, että lisävahingot estetään, mutta oppilas ei toiminnan johdosta vahingoitu. Tilanteeseen on saatava heti, kun mahdollista, koulun opettaja tai rehtori mukaan. Opettajalla ja rehtorilla on perusopetuslain 36 §:ssä säädetty oikeus rajoitettuun voimankäyttöön.

3.2. Kiinnipitotilanteet

Opettajalla ja rehtorilla on perusopetuslain 36 §:n nojalla rajoitettu voimankäyttöoikeus. Kouluavustaja (koulunkäynnin- tai iltapäiväkerhon ohjaaja) ei saa osallistua voimankäyttöön muuten kuin hätävarjelutilanteen nojalla.

Kiinnipitotilanteen aikana ohjaaja/naapuriluokan opettaja ohjaa luokkaa sen aikaa, kun opettajalla on kiinnipitotilanne käynnissä. Tästä ei makseta erillisiä korvauksia. Mikäli ohjaaja / opettaja opettaa kokonaisen oppitunnin luokkaa poikkeustilanteen vuoksi, hän saa normaalisti sijaiskorvauksen.

4 VÄKIVALTAISESTI JA AGGRESSIIVISESTI KÄYTTÄYTYVÄN OPPILAAN TUNNISTAMINEN JA KOHTAAMINEN

Tieto oppilaan aikaisemmasta väkivaltaisuudesta voi auttaa opettajaa aavistamaan uhkatilanteita. Ennen aggressiivista käyttäytymistä tilanteessa voi olla nähtävissä erilaisia sanallisia tai sanattomia tunnusmerkkejä tai erilaisia tunnetiloja. Sanattomia tunnusmerkkejä voi olla esim. levottomuus, tuijotus, puhumattomuus, muutokset kehossa kuten käsien nyrkkiin puristelu, tavaroiden heittäminen tai ylimielinen, vaativa tai vähättelevä asenne. Sanallisia tunnusmerkkejä voi olla esim. poikkeava kielenkäyttö kuten kiroilu tai kiihtynyt sanailu, äänen korottaminen, riidan haastaminen tai sekava tai epäluuloinen puhe. Tunnetiloista esim. viha, pelko, ärtyneisyys, syyllisyys tai alakulon tunteet voivat edeltää aggressiivisuutta.

Väkivaltaisesti tai aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa joutuu usein väistämättä kohtaamaan turhautumista, vaikeasti siedettäviä tunteita sekä epätoivoa. Aggressiivisesti käyttäytyvää oppilasta rauhoitellessa tai kohdatessa on tärkeää, että aikuinen pysyy itse rauhallisena ja toimii järjen, ei tunteen, vallassa. Mahdollisuuksien mukaan oppilaan vieminen rauhalliseen tilaan saattaa rauhoittaa tilannetta. Aikuisen on hyvä kuunnella aktiivisesti oppilasta, myötäillä, olla keskeyttämättä ja osoittaa aitoa auttamishalua. Aikuisen selkeä, hitaahko puhe ja lyhyet ilmaisut rauhoittavat oppilasta. Tarkentavien kysymysten esittäminen kuten ”mitä on tapahtunut, mitä sitten tapahtui, miltä sinusta tuntui?” voi auttaa tilanteen selvittämisessä. Vaihtoehtoja antavat kysymykset ovat hyödyllisiä tilanteessa, jossa oppilas ei osaa ilmaista tuntemuksiaan. Oppilaan ollessa kiihtynyt, aikuisen on hyvä välttää syyllistäviä kysymyksiä, kuten ”miksi teit niin”. Tilanteeseen johtaneista syistä kannattaa keskustella tarkemmin vasta, kun oppilaan tunteet ovat tasaantuneet. Aikuinen voi oppilasta rauhoitellessaan myös varovasti ”tunnustella” mahdollisuutta koskettaa oppilasta. Osa saattaa rauhoittua kosketuksesta, mutta osa saattaa provosoitua lisää liian lähelle menemisestä tai koskettamisesta. Riittävän turvavälin pitäminen voi olla tarpeellista. Aikuisen on hyvä välttää selän kääntämistä, äkinäisiä liikkeitä ja tuijottamista.

5 TOIMINTA VARSINAISESSA VÄKIVALTATILANTEESSA JA SEN JÄLKEEN

Mikäli uhkaava tilanne kehittyy varsinaiseksi väkivaltatilanteeksi, siihen puututaan välittömästi.

5.1. Oppilaan väkivaltaisuus tai oppilaaseen kohdistuva väkivalta

1. Aikuinen puuttuu väkivaltatilanteeseen ja pyrkii rauhoittamaan tilanteen ensisijaisesti puhumalla, mutta tarvittaessa myös erottamalla oppilaat toisistaan, aiheuttamatta lisävahinkoa. Tarvittaessa poistetaan vahinkoa ja vaaraa aiheuttavat esineet.
2. Mikäli tilanne ei rauhoitu, tilanteeseen hankitaan lisäapua (koulun muut aikuiset, tarvittaessa poliisi). Itä-Suomen poliisi on laatinut 2022 ohjeistuksen ”Milloin ja miten yhteys koulusta poliisiin Itä-Suomessa”. Lisäksi on ohje viranomaisille: ”Lapseen kohdistuva rikosepäily”. Ohjeet löytyvät Kopa-Rehторit teamsista.
3. Osapuolet viedään eri tiloihin rauhoittamaan, aikuisen valvontaan. Mahdolliset loukkaantumiset ja vammat selvitetään ja annetaan ensiapu. Jatkohoito järjestetään tilanteen mukaan.
4. Syyt väkivaltatilanteeseen pyritään selvittämään välittömästi. Tilanteesta tiedotetaan huoltajia, oppilaan omaa opettajaa sekä koulun rehtoria.
5. Rehtori tekee tarvittaessa ilmoituksen poliisille ja informoi huoltajia mahdollisuudesta rikosilmoituksen tekemiseen poliisille. Myös koulu voi ilmoittaa asiasta poliisille.
6. Oppilaille määrätään seuraamukset järjestyssääntöjen mukaisesti. Tilanteen toistuessa rangaistuksissa siirrytään asteittain eteenpäin.
7. Mikäli opettaja tai rehtori on joutunut käyttämään voimakeinoja, tehdään tapahtumien kulusta kirjallinen selvitys hyvinvointilautakunnan kasvatus- ja opetusjaostolle. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen harkitaan tapauskohtaisesti.
8. Yksilökohtainen oppilashuollon prosessi käynnistetään tilanteen mukaan. Tavoitteena on, että huoltajien kanssa yhteistyössä voidaan sopia yksilölliset toimintatavat, mikäli lapsella ilmenee aggressiivista käyttäytymistä.

5.2. Opettajaan ja muihin henkilökunnan jäseniin kohdistuva väkivalta

1. Tilanteessa mukana oleva aikuinen / aikuiset pyrkivät rauhoittamaan tilanteen ensisijaisesti puhumalla. Tarvittaessa vahinkoa ja vaaraa aiheuttavat esineet voidaan lisävahinkoa aiheuttamatta poistaa ja henkilöt erottaa toisistaan.
2. Tilanteeseen hankitaan välittömästi lisäapua (koulun muut aikuiset, tarvittaessa poliisi).
3. Mikäli toisena osapuolena on oppilas, hänet viedään eri tilaan rauhoittamaan, aikuisen valvontaan. Mahdolliset loukkaantumiset ja vammat selvitetään ja annetaan ensiapu. Jatkohoito järjestetään tilanteen mukaan.
4. Syyt väkivaltatilanteeseen pyritään selvittämään välittömästi. Tilanteesta tiedotetaan huoltajaa, oppilaan omaa opettajaa sekä koulun rehtoria.

5. **Opettaja / Ohjaaja täyttää tilanteesta ilmoituksen vaara- ja uhkatilanteesta ensisijaisesti MyDay-appissa**, (Intra -> henkilöstöasiat -> työsuojelu ja työtaturmat -> säädökset, määräykset ja toimintaohjeet -> ohje selvitys vaara- ja uhkatilanteen ilmoittamiseen MyDay sovelluksen kautta). Paperisia vaara- ja uhkatilanneilmoituksia voidaan käyttää siirtymäaikana sähköiseen MyDay-appiin. Ilmoitukset käsitellään opetuksen järjestäjän, palvelupäällikön ja työsuojeluvaltuutetun kesken. Työsuojeluvaltuutettu ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin henkilökunnan turvallisuuden parantamiseksi yhteistyössä toimialajohtajan, asianosaisen palvelualueen ja työhyvinvointipäällikön kanssa.
6. Mikäli opettajalle on tullut tilanteesta vammoja tai ruuheita, on hakeuduttava lääkäriin tai terveydenhoitajalle vammojen toteamiseksi ja täytettävä työtaturmailmoitus (Intra -> henkilöstöasiat -> työsuojelu ja työtaturmat -> työtaturman sattua -> ohje sähköisen taturmailmoituksen tekemiseen)
7. Opettaja/Ohjaaja voi tehdä asiasta rikosilmoituksen poliisille. Apua voi pyytää esihenkilöltä ja työsuojeluvaltuutetulta ilmoituksen tekemisessä.
8. Jos toisena osapuolena on ollut oppilas, määrätään hänelle seuraamukset järjestyssääntöjen mukaisesti. Tilanteen toistuessa rangaistuksissa siirrytään asteittain eteenpäin.
9. Mikäli opettaja tai rehtori on joutunut käyttämään voimakeinoja, tehdään asiasta kirjallinen selvitys hyvinvointilautakunnan kasvatus- ja opetusjaostolle.
10. Yksilökohtainen oppilashuollon prosessi käynnistetään tarvittaessa.

5.3. Perusopetuslain 35§ ja 36§ mukaiset rangaistukset ja kurinpitokeinojen käyttö

Väkivaltatilanteiden seuraamuksissa ja sanktioissa käytetään perusopetuslaissa määriteltyjä rangaistuksia ja kurinpitokeinoja asteittain tiukentuen. Koululla on mahdollisuus käyttää kaikkia perusopetuslain mahdollistamia kurinpito – ja rangaistuskeinoja. Hallinnollinen toimivalta määräytyy lain, voimassa olevan Joensuun kaupungin hyvinvointijohtajan delegointipäätöksen ja Joensuun kaupungin hallintosäännön mukaisesti. Määräaikaisesta erottamisesta päättää hyvinvointilautakunnan kurinpitojaosto (13.2.2017, HYVOKOJ §5)

Perusopetuslaissa määrätään myös kiellettyjen tavaroiden ja aineiden mukana kuljettamisesta ja hallussa pitämisestä koulussa (Pol 36§ d-i).

5.4. Tilanteen purku – henkilökunnan käytössä olevat mahdollisuudet

Aggressiivisen oppilaan kanssa työskentely, erityisesti kiinnipitotilanne, on henkisesti ja fyysisesti haastava tilanne. Normaalin työskentelyn jatkaminen ei välttämättä onnistu heti ja tilanne voi vaatia jatkotoimia. Tarvittavat toimenpiteet vaihtelevat persoonakohtaisesti. Henkilökunnalle mahdollistetaan tapauskohtaisesti:

- Pieni hengähdystauko ennen paluuta ryhmän kanssa työskentelyyn (kuppi kahvia, tilanteen nollaaminen ja rauhoittuminen). Esimies hoitaa sijaisjärjestelyt.
- Keskusteluaikaa ja tilanteen läpikäyminen esimiehen kanssa.
- Vertaistuki työyhteisössä –aikaa asian käsittelyyn työkaverin kanssa.
- Ryhmäpurku itsenäisesti / ohjatusti esim. viikkokokouksissa.
- Mahdollisuus ulkopuoliseen työnohjaukseen esimiehen harkinnan mukaan.

Ohjeen tausta

2018

- **Toimintamallin luonut työryhmä:** Minna Eskelinen, Katja Pussinen, Maija Salo-Vartiainen, Jyrki Huusko ja Pauli Raappana (Hanna Myllylä, Sanni Penttilä)
- Mallissa on hyödynnetty seuraavia **lähteitä:**

Väkivaltaisen ja aggressiivisen käyttäytymisen ennaltaehkäiseminen, käsittely ja jälkitoimet. Kontiolahden kunta, perusopetus. Toimintamalli 14.1.2016.

Lintunen, M., Tabell, P., Tala, H. & Virtanen, J. (2012): Aggression käsittely opettajan työssä – perehdytysaineisto uudelle opettajalle. Tampereen ammattikorkeakoulu.

- Lisäksi mallin tekemisessä on **konsultoitu** Joensuun koulupsykologeja ja –kuraattoreita.

2022

- Päivitys: Jani Kaasinen, Katja Pussinen, Pauli Raappana, Olli Kauppinen
- Lisäksi on konsultoitu Siun soten opiskeluhuollon ja lastensuojelun henkilöstöä
- Ohje käsitelty koulutuspalveluiden hallinnon tiimissä ja koulutuspalveluiden johtotiimissä keväällä 2022

J • ENSUU